

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนอัมพวา เป็นชุมชนริมน้ำที่ยังคงเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานริมน้ำในอดีต ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองบริเวณสองฝั่งคลองอัมพวา พื้นที่บริเวณนี้รวมทั้งพื้นที่ตอนบนของจังหวัดสมุทรสงคราม ในเขตอำเภออัมพวาและบางส่วนของอำเภอบางคนที เดิมเรียกว่า “แขวงบางช้าง” รวมอยู่กับเมืองราชบุรี ในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2137-2198 แขวงบางช้างมีตลาดค้าขายแห่งหนึ่ง เรียกว่า “ตลาดบางช้าง” มีนายตลาดทำหน้าที่เก็บอากรขนอนตลาดเป็นหญิงชื่อ “น้อย” มีบรรดาศักดิ์เป็น “ท้าวแก้วผลึก” ท่านเป็นน้ำสาวของท่านเศรษฐี “ทอง” พระชนกของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี (นาก) พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ แขวงบางช้างกลายเป็นส่วนหนึ่งของเมืองสมุทรสงคราม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ขณะดำรงพระอิสริยยศเป็น “หลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี” ได้ทรงสมรสกับท่าน “นาก” (สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี) ธิดาของท่านทองและท่านสั้น มหาเศรษฐีแห่งแขวงบางช้าง เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 ทั้งสองพระองค์ได้ทรงหลบภัยพม่ามาอยู่ที่บ้านอัมพวา ระหว่างนั้นสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีได้ทรงประสูติพระราชโอรสทรงพระนามว่า “นิม” ซึ่งต่อมาคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 เมื่อวันพุธ ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 4 ปีฉุน ตรงกับวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2310 ปรากฏหลักฐานในประวัติพงสาวดาร และจากระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ และมีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านทำให้พื้นที่ชุมชนอัมพวามีความอุดมสมบูรณ์ การตั้งถิ่นฐานในอดีตจึงมักอิงอยู่กับแม่น้ำลำคลอง เพราะจำเป็นต้องอาศัยสายน้ำในการดำรงชีวิต ทั้งอุปโภคบริโภค และใช้ในการสัญจร นอกจากนั้นการประกอบอาชีพ และกิจกรรมทางสังคมก็มีความสัมพันธ์กับน้ำด้วยเช่นกัน ความอุดมสมบูรณ์และความได้เปรียบในด้านที่ตั้งที่มีแม่น้ำแม่กลอง และคลองอัมพวาไหลผ่าน ทำให้มีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งเพิ่มมากขึ้น มีทั้งชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเข้ามาทำการค้าขายและมีเขมรและลาวปะปนอยู่บ้าง การตั้งถิ่นฐานจะหนาแน่นบริเวณริมแม่น้ำและคลอง โดยมีตลาดเป็นศูนย์กลางของชุมชน การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเริ่มแรก กระจายตัวอยู่บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำแม่กลอง การตั้งถิ่นฐานในอดีตของชุมชนนั้นคำนึงถึงปัจจัยการเพาะปลูก คือ แหล่งน้ำ

เป็นหลัก เรียงรายไปตามสองฝั่งแม่น้ำลำคลอง ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ชุมชนอัมพวาเป็นศูนย์กลางการค้าทางน้ำที่สำคัญ มีตลาดน้ำอัมพวาเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ตลอดแนวสองฝั่งคลองอัมพวาเป็นชุมชนริมน้ำ นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์เพื่อส่งต่อแก่คนรุ่นหลังสืบต่อไป ปัจจุบันยังมีผู้มาศึกษาเรียนรู้การบริหารจัดการตลาดน้ำอัมพวา ที่สำคัญอัมพวายังได้รับรางวัลยูเนสโก ในด้านการอนุรักษ์ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งในรูปแบบน่าจะคล้ายกับเมืองหลวงพระบางประเทศลาว ส่วนกลุ่มผู้ประกอบการที่สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตลาดน้ำอัมพวา คือ กลุ่มผู้ประกอบการซึ่งมีประมาณ 400 ราย ซึ่งมากกว่า 90% คือ คนในท้องถิ่น (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, 2549)

ด้วยความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ท้องถิ่นทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้การท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้ท้องถิ่นที่สำคัญที่สุด โดยเน้นรูปแบบ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, 2549) เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความมั่นคงยั่งยืนอยู่คู่สังคมมนุษย์และก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี มีจุดมุ่งหมายหลักในการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่าง กระแสพัฒนาทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือ สนับสนุนส่งเสริมจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน Non Governmental Organization (NGO) และภาคประชาชน ตลาดน้ำอัมพวาเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งหนึ่งที่ประชาชนทั่วไปเชื่อว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีบริหารจัดการที่ดี ได้รับความร่วมมือจากผู้ประกอบการมีภาครัฐให้การสนับสนุนซึ่งปัจจัยต่างๆเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่น

ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเรื่องนี้เพื่อให้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวาในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวาในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อเป็นโอกาสให้ชุมชนที่ประสงค์จะพัฒนาการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ได้มีบทเรียนเพื่อการศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวาในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านกลไกภาครัฐและปัจจัยเชิงจิตที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวาในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

สมมติฐานในการวิจัย

1. ผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตเทศบาลตำบลอัมพวาในระดับสูง
2. ปัจจัยด้านกลไกภาครัฐ นโยบายภาครัฐ กิจกรรมภาครัฐ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวาในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามในระดับสูง
3. ปัจจัยเชิงจิตของผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวาด้านการตระหนักถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการได้รับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามในระดับสูง

ขอบเขตของการวิจัย

ระเบียบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสอบถามจำนวน 400 ชุด กับผู้ประกอบการบริเวณตลาดน้ำอัมพวา
2. การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้
 - 2.1 สัมภาษณ์นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอัมพวาจำนวน 1 คน
 - 2.2 สัมภาษณ์ตัวแทนผู้นำชุมชน หรือตัวแทนภาครัฐ 1 คน

2.3 สัมภาษณ์ผู้ประกอบการ 5 กลุ่ม กลุ่มละ 2 คน รวมเป็น 12 คน

สถานที่ในการทำการวิจัย คือ บริเวณตลาดน้ำอัมพวา ในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ประชากร

ประชากรในการวิจัยคือ ผู้ประกอบการ 5 กลุ่มที่ค้าขายในบริเวณตลาดน้ำอัมพวา ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้ประกอบการอาหารและเครื่องดื่ม
2. กลุ่มผู้ประกอบการโฮมสเตย์
3. กลุ่มผู้ประกอบการเรือชมหิ่งห้อย
4. กลุ่มผู้ประกอบการขายของที่ระลึก
5. กลุ่มผู้ประกอบการหัตถกรรมท้องถิ่น

นอกจากนั้น ประชากรรวมไปถึงนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอัมพวาและตัวแทน

ภาครัฐ

ช่วงระยะเวลาที่ทำการวิจัย

เดือนตุลาคม พ.ศ.2552 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2554

นิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการด้านการวางแผน การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล ในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผู้ประกอบการ หมายถึง ผู้ประกอบการที่ขายสินค้าและบริการที่อยู่ในพื้นที่ตลาดน้ำ อัมพวาในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย กลุ่มผู้ประกอบการอาหาร และเครื่องดื่ม กลุ่มผู้ประกอบการโฮมสเตย์ กลุ่มผู้ประกอบการเรือชมหิ่งห้อย กลุ่มผู้ประกอบการ ขายของที่ระลึก และกลุ่มผู้ประกอบการหัตถกรรมท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคมและวัฒนธรรมบนพื้นฐาน ความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

กลไกภาครัฐ หมายถึง การที่ภาครัฐมีการกำหนดนโยบายที่คำนึงความแตกต่างของ วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น โดยเกิดจากผู้นำของแต่ละท้องถิ่นได้สร้างนโยบายขึ้นมาเพื่อให้เป็น

สิ่งที่ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน โดยใช้การสร้างช่องทางโดยกิจกรรมต่างที่จัดขึ้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมวางแผน ตัดสินใจ ปฏิบัติ ร่วมรับประโยชน์ รวมทั้งการติดตามประเมินผลด้วย

นโยบายภาครัฐ หมายถึง แนวทางกิจกรรม การกระทำ หรือการเลือกตัดสินใจของภาครัฐในเทศบาลตำบลอัมพวา ซึ่งภาครัฐได้ทำการตัดสินใจและกำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อชี้แนะให้มีกิจกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ เกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยมีการวางแผน การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ การได้ร่วมรับประโยชน์ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ด้วยวิธีปฏิบัติงานที่ถูกต้อง เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และความต้องการของผู้ประกอบการ

กิจกรรมภาครัฐ หมายถึง วิธีการที่หน่วยงานภาครัฐเทศบาลตำบลอัมพวาใช้สร้างพลังผลักดันให้ผู้ประกอบการมีพฤติกรรมต่างๆ และยังกำหนดทิศทางและเป้าหมายของพฤติกรรมนั้นด้วย

ปัจจัยจูงใจ หมายถึง สิ่งที่จูงใจให้ผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวาในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามให้ตระหนักถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นๆ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการ

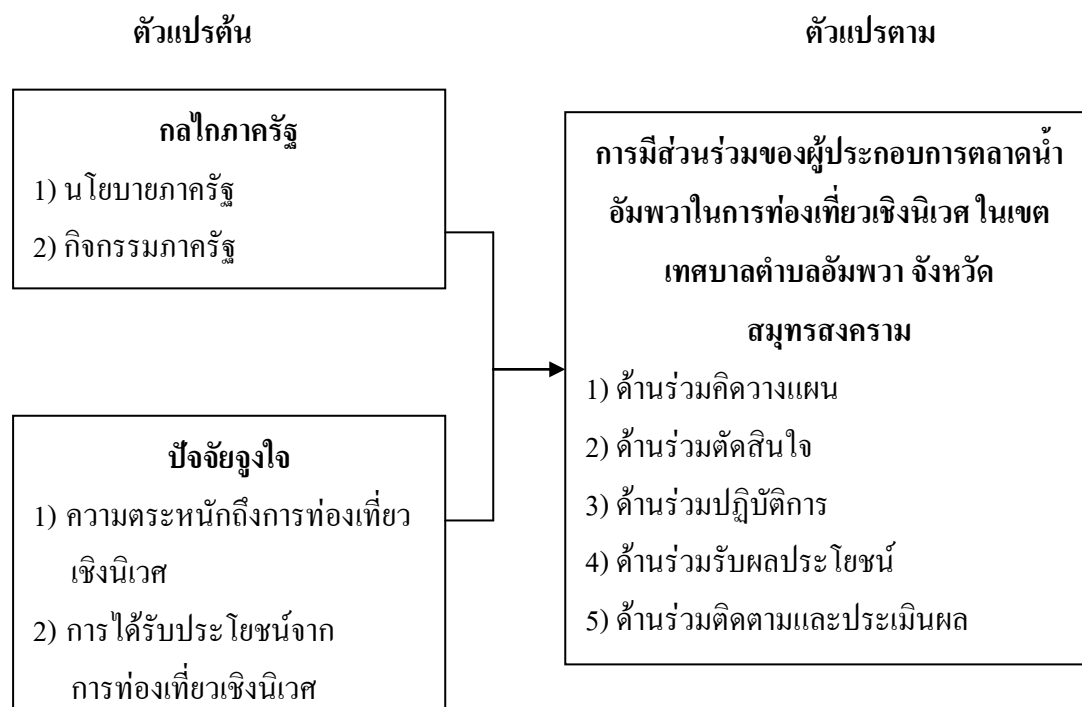
ความตระหนักถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การแสดงออกของผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวาถึงความรู้สึก รับรู้ คิดได้ มองเห็นประโยชน์และความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง สิ่งที่จูงใจในการให้ผู้ประกอบการได้ปฏิบัติตามแบบแผนหรือนโยบายที่ได้วางไว้ โดยสิ่งที่ได้ตอบแทนมาอาจเป็น รายได้ รางวัล คำชื่นชม การยอมรับจากบุคคลทั่วไป หรือแม้แต่การได้ชื่อเสียง เป็นต้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวาในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยพิจารณาถึงปัจจัยด้านกลไกภาครัฐ และปัจจัยจูงใจที่ทำให้ผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวาเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ภายในกรอบแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการ ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบระดับการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวาในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
2. ได้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวาในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
3. ได้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ของผู้ประกอบการตลาดน้ำอัมพวาในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่ได้ ให้ผู้ที่ต้องการศึกษานำไปพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป